

ДО ХАРАКТЕРУ ПЕРЕБУВАННЯ КАЖАНІВ НА ТЕРИТОРІЇ КРИМУ

Альфред Дулицький, Олександра Михайлова
(Кримська протичумна станція МОЗ України, Сімферополь)

On the character of bat species presence in the Crimea. — Alfred Dulitsky, Alexandra Mikhailova. — Seasonal aspects of bat fauna are described, and each of 21 species are characterised in a terms of population abundance and seasonal activity, first of all using data on the presence of each species during a year.

Вступ

Про характер перебування кажанів в Криму досі бракує відомостей, у зв'язку з чим немає єдиної думки щодо кількості видів, що тут зимують. Ті ж види, зимівля яких не викликає сумніву, іноді називають осілими. Відразу зазначимо, що цього поняття ми поки що не обговорюватимемо, оскільки це стане можливим лише після проведення масового мічення.

Тут розглядається лише літня й зимова хіроптерофауна. Ми провели облік всіх доступних даних з колекцій, особистих спостережень і повідомлень колег про зустрічі кажанів в Криму. Таких фактів виявилось понад півтори тисячі, в т. ч. 938 колекційних зразків. Розподіливши всі факти за місяцями, ми отримали загальну картину перебування всіх видів на півострові. Нижче наводимо ці результати з коментарями щодо кожного виду.

Характеристика видів

Rhinolophus hipposideros. Нам відомо всього 38 колекційних зразків та 3 знахідки в інші місяці. Вид спостерігали в Криму протягом всього року, за винятком жовтня й листопаду, отже він зимує в Криму. Спостережень, які б свідчили про весняну або осінню міграцію, у нас немає.

Rhinolophus ferrumequinum. Враховано 93 колекційних зразки та інші дані за 6 різних місяців, з чого випливає, що цей вид спостерігався протягом всього року, за винятком квітня. Вид зимує. Відомі сезонні зміни стацій та сховищ навряд чи є справжніми (далекими) міграціями.

Rhinolophus euryale. Є лише одне повідомлення про знахідку цього (?) виду, з чого неможливо визначити характер перебування його в Криму.

Rhinolophus mehelyi. Спостережень також небагато, проте вони обіймають період від листопаду до лютого включно, тобто зимування цього виду в Криму можна вважати доведеним.

Miniopterus schreibersii. Незважаючи на те, що раніше цей вид був доволі численним (проте з обмеженої кількості сховищ), від нього залишилось лише 78 колекційних зразків (~8 % від загальної кількості). Час перебування його в Криму документовано лише за 4 місяці: червень, липень, серпень і жовтень. Є свідчення про зимівлю в Ак-Монайських каменоломнях [Стрелков, 1974]. Схоже на те, що вид в Криму хоча б деколи зимував.

Myotis blythii. З усіх кримських колекційних зборів це — найчисленніший вид, кількість примірників якого сягає майже 50 % (474); окрім того ми маємо інші дані за 2 різні місяці. Реєстрації цього виду обіймають весь рік, за винятком квітня, вересня і листопада. Вид в Криму зимує. Є весняні спостереження, які можуть свідчити про справжні далекі сезонні міграції. Отже можлива сезонна зміна популяцій.

Myotis nattereri. Нам відомо всього 4 колекційних зразки, здобуті влітку (червень, липень і серпень). Рідкісний вид, тому робити якісь припущення щодо характеру перебування його в Криму ми не можемо.

Myotis emarginatus. 23 колекційних примірники та 1 візуальне спостереження характеризують літнє перебування виду в Криму.

Myotis mystacinus. 28 колекційних примірників (в тому числі 1 січневий) та 3 інші спостереження дозволяють стверджувати, що вид живе в Криму цілорічно, але дані за березень та осінні місяці відсутні.

Plecotus auritus. Дуже мало відомостей: 5 колекційних примірників та 2–3 візуальні спостереження. Відоме перебування в лютому, березні, червні та серпні. Скоріш за все, вид в Криму зимує.

Plecotus austriacus. Нам відомий лише за однією публікацією [Загороднюк, 1999]. Про характер перебування фактичні дані відсутні.

Barbastella barbastellus. Є січневий, травневий, липневий та листопадовий колекційні зразки; візуальні та інші спостереження стосуються лютого, березня та грудня. Нами (А.М.) неодноразово відмічено, що тварини зустрі-

чаються в одних й тих самих мікросховищах та у подібні терміни. Таким чином, зимування виду безперечно. Про міграції даних немає.

Nyctalus leisleri. Відомо 11 колекційних зразків, з яких 10 здобуто з березня до серпня включно, а один в листопаді. Є грудневі спостереження (1999 р., А.Д.). Місцева популяція, її частина, або ж інша (прилітна) популяція в Криму безперечно зимує.

Nyctalus noctula. Відомо 37 колекційних зразків, здобутих за період від квітня до грудня включно (також спостереження не менше як за 4 місяці). Ми знайшли 4 загиблих вечірниці в попередні роки, а 5–6 грудня в 2001 р. спостерігали масову загибель від несподіваного морозу 82 особин цього виду². Зазначені факти є підставою вважати, що цей може зимувати у Криму. Крім того, К. Панютін [1968] показав, що цей вид є в Криму й перелітним.

Nyctalus lasiopterus. Дуже рідкісний вид. Відомий лише 1 колекційний зразок із Криму. Візуальних спостережень нам відомо 3. Всі дані літні.

Pipistrellus kuhlii. Є один колекційний примірник (жовтневий). Були знахідки також в травні, червні та листопаді. Даних занадто мало, тому робити якісь висновки про характер перебування виду в Криму передчасно.

Pipistrellus nathusii. Колекційних зразків 30, інших відомостей є за 6 місяців. Цього кажана спостерігали в Криму протягом всіх місяців, за винятком лише листопада й грудня. З цих 10 місяців спостережень колекційні зразки відсутні лише за січень та березень.

Pipistrellus pipistrellus. Колекційних зразків — 78, стільки ж, як довгокрилів, але стан чисельності та розподіл цього виду в часі інший. Є й візуальні спостереження, але їх можна не брати до уваги, тому що цілорічне перебування цього нетопира документоване достовірно. Найменша кількість зразків за 1 місяць (1–2) випадає на період з грудня до березня включно.

Hypsugo savii. Кількість колекційних примірників (10) не відображає кількості інформації про цей вид. Відомі спостереження лише в літні місяці.

Vespertilio murinus. Відомі три колекційних зразки (серпень і вересень). Крім того, цей вид спостерігали в Криму і в липні.

Eptesicus serotinus. Здобували цього кажана в Криму з квітня до липня включно (відомий 21 примірник), спостерігали одного разу в лютому. Це спостереження свідчить на користь того, що він тут зимує, проте остаточно стверджувати це поки що передчасно.

² Разом з ними було декілька особин підковиків великого і малого (*Rhinolophus ferrumequinum*, *R. hipposideros*) та широкоуха звичайного (*Barbastella barbastellus*).

Висновки

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо наступне.

1. Зимування в Криму доведене для 11 видів, зокрема:

для 4-х видів — *Rhinolophus mehelyi*, *Miniopterus schreibersii*, *Plecotus auritus*, *Barbastella barbastellus* — спостережень небагато, але вони обіймають, повністю чи частково, зимовий період.

для 5 видів — *Rhinolophus hipposideros*, *Rhinolophus ferrumequinum*, *Myotis blythi*, *Myotis mystacinus*, *Nyctalus leisleri* — відомі спостереження протягом всього року, за винятком 1–3 місяців;

один вид — *Pipistrellus pipistrellus* — за колекційними зразками відомий протягом всього року;

для *Nyctalus noctula* доведено не лише зимування, а й зміна популяцій.

2. Характер перебування недостатньо з'ясований для 10 видів, причому:

для 4-х видів — *Rhinolophus euryale*, *Plecotus austriacus*, *Nyctalus lasiopterus*, *Eptesicus serotinus* — характер перебування неясний через вкрай малу кількість спостережень;

для 6 видів — *Myotis nattereri*, *Myotis emarginatus*, *Pipistrellus kuhlii*, *Pipistrellus nathusii*, *Hypsugo savii*, *Vespertilio murinus* — спостереження обіймають лише літній період, та й їх небагато.

3. На підставі систематичної або екологічної близькості можна припустити, що ще 4 види — *Rhinolophus euryale* (якщо буде підтверджено його належність до фауни Криму), *Plecotus austriacus*, *Pipistrellus nathusii* та *Eptesicus serotinus* — також є видами, що зимують в Криму.

Література

- Загороднюк І. В. Сірий вухань — *Plecotus austriacus*. Бурий вухань — *Plecotus auritus* // Ссавці України під охороною Бернської конвенції. — Київ: Інститут Зоології НАНУ, 1999. — С. 61–71. — (Праці Теріологічної школи. Випуск. 2).
- Панютин К. К. Дальние миграции рукокрылых, окольцованных в Воронежском заповеднике // Миграции животных. — Ленинград: Наука, 1968. — Выпуск 5. — С. 182–184.
- Стрелков П. П. Проблемы охраны рукокрылых // Материалы 1-го Всесоюзного совещания по рукокрылым (Chiroptera). — Ленинград: ЗИН АН СССР, 1974. — С. 49–55.